

Dertig jaar Louis Bolk Instituut

Onderzoek van het levende geheel

Jan Diek van Mansvelt

Achter op het landgoed 'De Reehorst', verscholen achter eeuwenoude beukenlanen, ligt het Louis Bolk Instituut: een fors geelgroen containergebouw met een sofisch afdakje boven de ingang. Er is veel veranderd sinds de oprichting van het 'LBI' door Jan Diek van Mansvelt en Ferdie Amons. Ferdie Amons begon daar in 1975, in een verbouwde garage met zijn bloedkristallisaties. Jan Diek van Mansvelt was jarenlang bestuurslid. In die tijd werkten er twee mensen in deeltijd, nu zijn er ruim veertig medewerkers. In de bakstenen chauffeurswoning, aan het eind van

www.21Minuten.nl

"Het Louis Bolk Instituut gaat en staat voor de kwaliteit van het leven," zo vat algemeen directeur Koen van der Drift de missie van het LBI samen. Hij verwijst naar het recente www.21Minuten.nl rapport van McKinsey&Company waaruit blijkt dat de Nederlandse samen-

de hobbelige ingang van het landgoed, is de sectie 'Mens' gevestigd. De voormalige garage herbergt nog steeds het kristallisatielaboratorium. Na decennia van bloedonderzoek voor de huisartsen wordt daar nu vooral voedingsonderzoek verricht. In de houten barak naast de oude kruidentuin, tussen de garage en de containerbouw, bevindt zich onder meer het laboratorium voor bodemonderzoek. De LBI gebouwen zijn van elkaar gescheiden door imposante beuken.

leving volgens de meeste mensen meer solidair en bescheiden en minder materialistisch en behoudend moet worden. Een meerderheid van de bevolking verkiest een lagere druk op het milieu boven hogere welvaartsgroei. En dat is nu precies waaraan Van der Drift en zijn staf werken.

Foto: Anna de Weerd

Op het EkoCongres kon het Louis Bolk Instituut het bewijs leveren: borstvoeding van biologisch etende moeders is gezonder. (Foto: LBI)

Telkens weer gaat het LBI met cliënten in gesprek: "Kwaliteit verwijst naar een doel, naar een kernwaarde. Samen met de betrokkenen gaan we na waarvóór het betreffende product goed moet zijn. Dát is kwaliteit in context, of anders gezegd: dat is holistische kwaliteit."

Het Louis Bolk Instituut werd dertig jaar geleden opgericht om nieuwe onderzoeksmethoden te ontwikkelen, geschikt om de wereld van de levensverschijnselen zodanig te bestuderen dat je niet eerst alles dood hoeft te maken - zoals bij gangbaar chemisch en fysisch onderzoek gebeurt. Ferdie Amons zette het Nederlandse centrum voor bloedkristallisatie op. Spoedig volgde kwaliteitsonderzoek aan

Het Louis Bolk Instituut gaat en staat voor de kwaliteit van het leven

landbouwgronden en voedingsproducten uit de veeteelt, fruitteelt en groenteteelt. In de jaren negentig kwamen daar plantenveredeling en menselijke voeding bij.

Na eerst vooral op schenkgeld gedraaid te hebben - met Amons als winstmakende uitzondering - wist het LBI allengs meer en meer betaalde opdrachten uit de samenleving te krijgen. Eerst nog vooral uit het bd-circuit, later steeds meer uit de 'gangbare' wereld. De opkomst van Biologica (het Platform Biologische Landbouw) was een sterke stimulans. Heel wat onderzoekstrategieën en organisatievormen zijn in die dertig jaren beproefd. Al met al bleef de groei er in, en na de laatste reorganisatie staat het LBI als een huis.

Gelijkwaardige partners

Er zijn drie secties. In de sectie 'Bodem en Plant', onder leiding van Chris Koopmans, werkt men ondermeer aan bodem en bemesting, plantenteelt en plattelandsontwikkeling. Jan de Wit en zijn mensen werken in de sectie 'Dier' onder andere aan melkkwaliteit, de teelt van voedergewassen en de gezondheid en het welzijn van landbouwhuisdieren. En Erik Baars geeft in de sectie 'Mens' leiding aan onderzoek naar bijvoorbeeld individualisatie in de gezondheidszorg, zelfregulatie en complementaire vormen van gezondheidszorg.

"Nu heeft het LBI een positie bereikt waarin we voor de vooruitstrevende ondernemers in Nederland interessante gesprekspartners zijn geworden," stelt Van der Drift. Dat geldt voor alle drie de secties. Vroeger kwam het LBI soms wat belerend over; de huidige klantgerichte en holistische benadering moest nog helemaal ontwikkeld worden. Maar tegelijkertijd staan tegenwoordig veel organisaties meer dan vroeger open voor holistisch denken. Daarom kan het LBI nu meer van buiten, met de klant mee, naar binnen kijken. De vraag wordt dan: wat wil de universiteit, wat wil het instituut, wat wil het bedrijf met onze hulp bereiken of oplossen? Van der Drift: "We zijn nu in wijde kringen van de samenleving gelijkwaardige onderzoekspartners geworden."

Als opdrachtgevers het LBI vragen "hoe kom je daar nou op", kunnen

ze dan iets vertellen over hun antroposofische inspiratiebron? "Nou ja - voor een groot deel kunnen we dat zeker. Maar dan wel in aangepaste termen, zodat wij met onze inzichten goed aansluiten bij hun eigen kennis en ervaring. Als ik daar specifiek naar vraag legt Van der Drift uit dat ze de omgang van boeren met de puur spirituele dimensie van ons bestaan, zoals je dat tegenkomt bij helderzienden of mensen die energie velden aansturen, nog niet direct in hun onderzoek kunnen betrekken. Ze doen dat wel in zover ze naast veel regulier meet-, weeg- en telwerk, waar mogelijk ook holistische meetmethoden inzetten. Dat is dan voor zover die methoden voldoende deelbaar zijn gebleken met andere onderzoekers en opdrachtgevers.

Zo blijft de holistische benadering zonder meer een centrale inspiratiebron voor de LBI aanpak.

Dat geldt bijvoorbeeld voor de antroposofische geneeskunde; het bewustzijn van de interactie van lichaam, ziel en geest levert de onderzoekers steeds weer de inspiratie voor een integrale aanpak van de problemen. Het voorkomt dat ze deeloplossingen zoeken die weer nieuwe problemen opleveren.

Van der Drift: "De mate waarin we integraal en holistisch bezig kunnen zijn, hangt vooral af van de opdrachtgever. We kunnen natuurlijk niet verder gaan dan hij toestaat - en als dat niet strookt met onze kernwaarden kunnen we de opdracht weigeren. Maar we zien het wel als uitdaging de opdrachtgever mee te nemen in ons streven om grenzen telkens weer iets verder te leggen: meer te leren zien en te laten zien dan andere onderzoekers".

Actief gezond

Op de zolder van de voormalige chauffeurswoning, in een klein, vol kamertje, verduidelijkt Erik Baars het doel van zijn sectie 'Mens': "Het gaat ons primair om dat wat wij 'actief gezondheid bevorderen' noemen." Dat is dus iets heel anders dan het streven naar de afwezigheid van ziekten. Gezondheid bevorderen betekent voor het LBI dat een mens over een positieve kracht beschikt, namelijk onder meer de kracht om tegenslagen zoals stresssituaties, ziektedruk, vermoeidheid en irritatie goed te kunnen verwerken. Ziekte is dan een uitdaging, een tijdelijke toestand waaruit je 'beter' tevoorschijn komt dan je er in ging.

Ook de filosofische onderbouwing hiervan komt onder meer uit de antroposofie. "We ontdekken in ons werk steeds meer dat denken, voelen en willen alle drie waarnemingsorganen zijn: alles wat we denken, voelen en doen vertelt ons iets over de manieren waarop we als individuen in de wereld staan. Elk op zich en tegelijk allemaal samen. We zijn deel en geheel, net als onze organen deel en geheel zijn binnen in ons."

Meer dan de andere secties besteedt deze sectie aandacht aan haar onderwijspoot. Er zijn bijvoorbeeld Engelstalige boeken geschreven over de fenomenologie van biochemie, embryologie, fysiologie en anatomie, voor geneeskunde studenten, artsen en andere belangstellenden. Boeken over immunologie en farmacologie zijn in voorbereiding. Daarnaast verzorgt men cursussen, zoals 'Complementaire zienswijzen in de gezondheidszorg' als keuzevak voor geneeskunde

*Koen van der Drift
(directeur LBI)*

*Erik Baars
(sectieleider 'Mens')*

*Jan de Wit
(sectieleider "Dier")*

*Chris Koopmans
(sectieleider 'Bodem en Plant')*

studenten, 'Antroposofische diagnostiek, therapiekeuze en communicatie' en 'Oordeelsvorming en casuïstische methoden', beide voor werkers in de gezondheidszorg. Deze laatste twee zijn onder meer gebaseerd op de Goetheanistische fenomenologie, tegenwoordig onder de noemer patroonherkenning.

De benadering die Baars en zijn staf de afgelopen jaren ontwikkeld hebben, blijkt praktisch toepasbaar. "Een recent succes is ons hooikoortsonderzoek, deels gefinancierd door Weleda. We hebben de afgelopen jaren enkele vooronderzoekjes gedaan, waaruit bleek dat er meetbare effecten van de Weleda-medicijnen waren. Nu willen we eerst bij twee kleine groepen patiënten vergelijken hoe hun immuunsysteem reageert als ze Gen-cydo gebruiken of een gewoon anti-histamine preparaat. We gaan dat samen doen met onderzoekers van Wageningen Universiteit." Er zit verder een grote epidemiologische studie in de pijplijn, waarin ook het effect van biologisch voedsel op het gezondheidsbevorderende vermogen van proefpersonen wordt onderzocht.

Oog voor de koe

In de sectie 'Dier' is het streven volgens sectieleider Jan de Wit om: "de prestaties van de hele keten in beeld te brengen en te verbeteren. Dit is een holistische benadering, met het verhelderen van kernwaarden als doelstelling."

In de komende jaren wil De Wit er samen met zijn team aan werken om de biologische veehouderij naar de samenleving toe duidelijker te profileren. Ze willen precies kunnen aangeven hoe de aandacht voor een goede bemesting, vruchtwisseling en veehouderij, met respect voor de integriteit voor plant, dier en mens, zich vertaalt in gezonde dieren en van daaruit weer in gezond vlees en melk.

In de veestapel van biologische boeren moeten er dieren komen die zichzelf niet te veel in kilo's vlees of liters melk 'weggeven'. Nu zijn de dieren vaak geselecteerd op iets dat je een ziekmakende 'geefdrijf' zou kunnen noemen. Van jongsaf aan specialiseren ze zich noodge-

Het project 'Kalveren bij de koe' spreekt tot de verbeelding: een goed voorbeeld van denken in samenhangen. (Foto: LBI)

dwongen op hard groeien of op veel melk geven – en daardoor raken ze uit balans. Dan moeten ze door de boeren met kunst en vliegwerk, in de vorm van krachtvoer en medicijnen, op de been gehouden worden. Ze leven dan ook niet lang – een jaar of vier, vijf in plaats van een jaar of acht tot tien – en de doorstroom in de kudde is erg hoog. Datzelfde fenomeen zie je bij de varkens- en kippenhouderij nog veel sterker. Wat kippen betreft: daar is het LBI nu actief door onderzoek naar het houden van kippen met hele snavels. De komende jaren wordt, samen met Wageningen, ook de voedingskwaliteit van bio-kippen vergeleken met die van batterijkippen. Zoiets zouden ze

ook graag voor varkens doen. "Maar op dit moment hebben we daar nog geen echte voet tussen de deur en het merendeel van de biologische varkenshouderij is ook sterk gespecialiseerd en gericht op vragen die daaruit voortkomen" zegt Jan. Dat er toch enkele varkenshouders in slagen het Demeter keurmerk te verkrijgen, en dus echt bd-boeren te zijn, wekt des te meer ontzag voor die boeren. Uiteindelijk bepaalt de consument of zij zo bezig kunnen blijven: kopen wij hun vlees of niet?

Als karakteristiek voor de LBI-aanpak ziet De Wit de belangrijke rol van directe waarneming in het veld. Het gaat er om oog, neus en oor te ontwikkelen voor de koe in de stal en in de weide, voor de kip buiten, in het veld en in de ren. "Door die waarnemingen vervolgens aan te vullen met metingen en tellingen kunnen we die resultaten delen met collegae van andere onderzoeksinstellingen. Het bewust werken aan de ontwikkeling van zo'n klinische blik hoort bij de unieke aanpak van ons instituut."

Een geheel

Bodem en Plant is het terrein van Chris Koopmans. "Als de boer zijn grond vruchtbaarder wil maken in plaats van haar, zoals gangbare boeren doen, uit te putten, dan moet hij de hele vruchtwisseling, inclusief de bemesting, onkruidbestrijding en grondbewerkingen, als

Voor de ontwikkeling van nog niet algemeen geaccepteerde onderzoeksmethoden is schenkgeld nog altijd onontbeerlijk

één systeem, als een geheel leren zien," stelt Koopmans.

"Ik weet nog dat ik mezelf totaal voor gek verklaarde," vertelt hij, "toen ik voor het eerst met medestudenten en de prof rond zo'n bodemkuil stond. Wat moet ik dáár nu aan zien, gierde het door mijn hoofd." Tegenwoordig is hij degene die verbaasde boeren, verzameld rond kuilen die hij in de akkerbodem graaft, wijst op wormgaten, bewortelingspatronen, bodemkleurschakeringen en hoekige of ronde bodemstructuren.

Zijn sectie werkt overigens niet alleen met boeren, maar ook met industriële ondernemers. Zo loopt er een groot project met vooruitstrevende akkerbouwers die voor een grote brouwer biergerst verbouwen. Die brouwer heeft eerst de hele watervoorziening van zijn brouwerij duurzaam gemaakt, en vond vervolgens dat nu de bodem aan de beurt was. "Ik zie het als veelbelovende trend dat productverwerkers duurzaamheidseisen aan hun leveranciers stellen, zoals hier de brouwer aan de boeren. Die brouwer is zelfs zó consequent dat hij zich wil inzetten voor het project 'Vrienden in de vruchtwisseling'. Hij heeft namelijk begrepen dat gerst in de duurzame landbouw niet 'op zich' bestaat: gerst staat altijd in een vruchtwisseling, bijvoorbeeld met uien, aardappels, suikerbieten en groenbemesters. Als de boer zijn grond dus duurzaam vruchtbaar wil maken, moet hij de complete vruchtwisseling als een geheel leren zien."

Een ander, ook bijzonder actueel terrein in zijn sectie is dat van de biologische plantenveredeling en zaadteelt, met genetische manipulatie als spraakmakend thema. Daar is Edith Lammerts van Bueren de voortrekker. Koopmans vindt dat genetische manipulatie te snel in een zwart-wit discussie wordt getrokken: je bent er helemaal voor, of helemaal tegen. Een tussenweg schijnt er niet of nauwelijks te zijn." Hij en zijn sectie zien het als een genuanceerd probleem. "Eigenlijk is het net zo arbitrair als met goede en kwade effecten van televisie,"

zegt hij, "of de auto, of computers. Het zijn allemaal technologieën die uit onze huidige samenleving niet meer weg te denken zijn. De kunst is om uit te vinden hoe en waar ze op hun plaats zijn."

Het LBI werkt steeds nauwer samen met allerlei instituten zoals Wageningen Universiteit, het RIVM en de ministeries van Landbouw en Ruimtelijke Ordening. "Wij leggen de nadruk op wat wij systeemdenken noemen," zegt Koopmans. "Die term kennen ze in het bedrijfsleven al jaren. En dat is dus veel beter te begrijpen dan vage termen als levenssamenhangen of zo."

Identiteit

Door de dertig jaren van haar bestaan heen heeft het LBI steeds grotere kringen van belangstellenden weten aan te trekken. In het begin was er de steun van de homeopathische VSM en de antroposofische artsen. Later kwamen daar de bd-boeren en verwerkers bij, en vervolgens die van de Eko landbouw. De laatste jaren zijn daar in toenemende mate de vooruitstrevende vertegenwoordigers uit het gangbare bedrijfsleven bij gekomen. Met die toenemende integratie in de nationale en internationale onderzoeksweld zijn ook zaken als ondernemingsstructuur, medezeggenschap, salariëring en de kwaliteit van de presentaties geprofessionaliseerd. Voor de ontwikkeling van nog niet algemeen geaccepteerde onderzoeksmethoden zoals kristallisatiebeelden, stijf- en rondfilterbeelden, is schenkgeld nog altijd onontbeerlijk.

Het LBI is indertijd opgericht vanuit de Stichting voor Fenomenologische Natuurwetenschappen, met als expliciet doel om onderzoeksmethoden te ontwikkelen die het unieke leven van mens en natuur mogelijk maken. Dat de directe waarneming van bodem, gewas, dier en mens in alle afdelingen zo'n duidelijke rol speelt, is dus een groot succes. De aanvulling van die directe waarneming met gangbare analyses dient zowel het eigen begrip van de onderzoekers als de dialoog met wetenschap en samenleving. Trouw blijven aan de eigen identiteit, in open dialoog met anderen: die uitdaging heeft het LBI met succes opgenomen en verwerkt. ■

 LOUIS BOLK INSTITUUT

Hoofdstraat 24
3972 LA Driebergen

tel 0343 523860
fax 0343 515611

info@louisbolk.nl
www.louisbolk.nl

Zie ook elders in dit nummer verslag van het LBI-symposium op 13 april jl.